

ФУНКЦІОНАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ПОСИЛЕННЯ ЖИТТЄЗДАТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

Запропоновано фінансові засоби формування надійного механізму посилення життєздатності суб'єкта первинної ланки економіки в умовах фінансово-економічної кризи. Встановлено, що в умовах посилення фінансових ризиків у підприємств зростає потреба у страховому покритті збитків через невиконання фінансових і кредитних зобов'язань, неплатоспроможності підприємств, внаслідок дії інших чинників, що призводять до втрати фінансових ресурсів. Тому важливим завданням регіональних органів державного управління є реалізація заходів, спрямованих на підвищення рівня усвідомлення підприємствами місця та ролі страхування у системі ризик-менеджменту.

Загострення фінансових стосунків, зниження рівня економічної ефективності підприємств та рівня зайнятості населення, сповільнення темпів ділової активності актуалізує потребу у створенні економіко-правового середовища, за якого гарантується належний рівень економічної безпеки більшості суб'єктів первинної ланки економіки та за якого можуть бути належним чином прогнозованими і нівельованими ризики можливих фінансових чи економічних криз для національної економіки. Особливо важливою у забезпеченні останньої є фінансова безпека кожного підприємства. Високий рівень цієї функціональної безпеки забезпечує фінансову стійкість та незалежність підприємств, можливість формування резервних та страхових фондів, сприяє розвитку фінансово-кредитного сектора загалом.

Концептуальні засади фінансової безпеки, зокрема на мікрорівні ієрархії управління економікою, висвітлено в роботах таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як В. Зянько, В. Гесць, З. Варналій, Т. Васильців, Л. Воротіна, М. Козоріз, В. Мікловда, С. Реверчук, Н. Реверчук та ін.

Проте зміни в стані розвитку вітчизняного бізнес-середовища та державного регулювання підприємництва потребують удосконалення теоретико-методологічних засад та прикладних механізмів гарантування фінансової безпеки підприємства як чинника посилення його життєздатності, передусім в умовах істотного ускладнення фінансово-економічних стосунків. Тому метою цього дослідження є обґрунтувати функціональні механізми посилення життєздатності підприємств в умовах фінансової кризи.

Зазначимо, що у більшості наукових праць [1-6] фінансову безпеку підприємства розглядають як функціональний складник його економічної безпеки, що є об'єктивним та закономірним, проте, на нашу думку, особливістю цього складника є, по-перше, те, що він характеризується чи не найвищим рівнем вагомості у контексті впливу на узагальнений показник безпеки підприємства та, по-друге, для підприємств окремих секторів підприємництва (фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, юридичні особи – підприємства мікро та малого бізнесу) чи видів економічної діяльності (торгово-посередницькі структури, підприємства, які здійснюють діяльність у секторі фінансово-кредитних, страхових та інших видів комерційних послуг), зазвичай, практично самостійно визначає рівень їх безпеки. Відповідно, га-

рантування фінансової безпеки частини суб'єктів підприємництва є запорукою їх економічної та й взагалі безпеки життєдіяльності як такої.

Окремим аспектом досліджуваної проблеми та її актуальності є особливості забезпечення фінансової безпеки суб'єктів первинної ланки економіки в умовах фінансових чи економічних криз, які, по-перше, істотно підсилюють дію дестабілізуючих чинників впливу та перешкод розвитку системи фінансової безпеки, по-друге, значно обмежують можливості (передусім фінансові) органів державного управління як основного суб'єкта цієї системи, по-третє, створюють труднощі функціонування грошово-кредитної та банківської систем, що сповільнює стан фінансових потоків та економічний розвиток, його збалансованість та знижує рівень стійкості до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів. Підтвердженням цього є усвідомлення фінансової та економічної безпеки у країнах Західної Європи переважно як забезпечення "живучості" національних економік в умовах світових економічних криз.

Понад це, вважаємо, що в умовах загострення фінансових стосунків, коли знижується рівень економічної ефективності підприємств, коли частина з них стає збитковими чи перестає здійснювати діяльність, коли скорочуються робочі місця, стає очевидним, що створення такого економіко-правового середовища, за якого більшість суб'єктів первинної ланки економіки формують належний рівень економічної безпеки та, зокрема фінансової стійкості, за якого можуть належним чином прогнозувати та нівелювати ризики фінансової кризи, є життєво потрібним для кожної держави.

Водночас, політика суб'єкта господарювання щодо обмеження впливу фінансових ризиків має передбачати: по-перше, якісну оцінку ризиків передусім на предмет гарантування фінансової безпеки підприємства з точки зору найбільш ймовірних напрямів загроз, а також рівня соціально-психологічного їх впливу на життєдіяльність бізнесу; по-друге, кількісний аналіз рівня впливу ризику з точки зору ймовірності його настання та обсягів можливого негативного впливу; по-третє, пошук та обґрунтування засобів мінімізації чи повної нейтралізації негативного впливу ризику.

Об'єктивно визнаючи, що політика підприємства, спрямована на зміцнення його фінансової безпеки, має ґрунтуватися на моніторингу та реалізації заходів обмеження ймовірності настання ризикових подій, вважаємо, що враховувати ризики потрібно, проте більш актуальним є обґрунтування алгоритму (послідовності) дій, які потрібно виконати окремому суб'єкту підприємницької діяльності для досягнення у підсумку високого рівня власної безпеки.

Для цього потрібно також визначити, які з функціональних складників фінансової безпеки підприємства є більш пріоритетними порівняно з іншими. Продовжуючи логіку цієї думки, представимо на рис. алгоритм заходів зміцнення фінансової безпеки підприємства.

На наш погляд, сукупність заходів зі зміцнення фінансової безпеки на мікрорівні ієрархії управління економікою доцільно починати зі збирання та опрацювання інформації з метою подальшого розрахунку внутрішнього, зовнішнього, функціональних складників та узагальненого рівня фінансової безпеки.

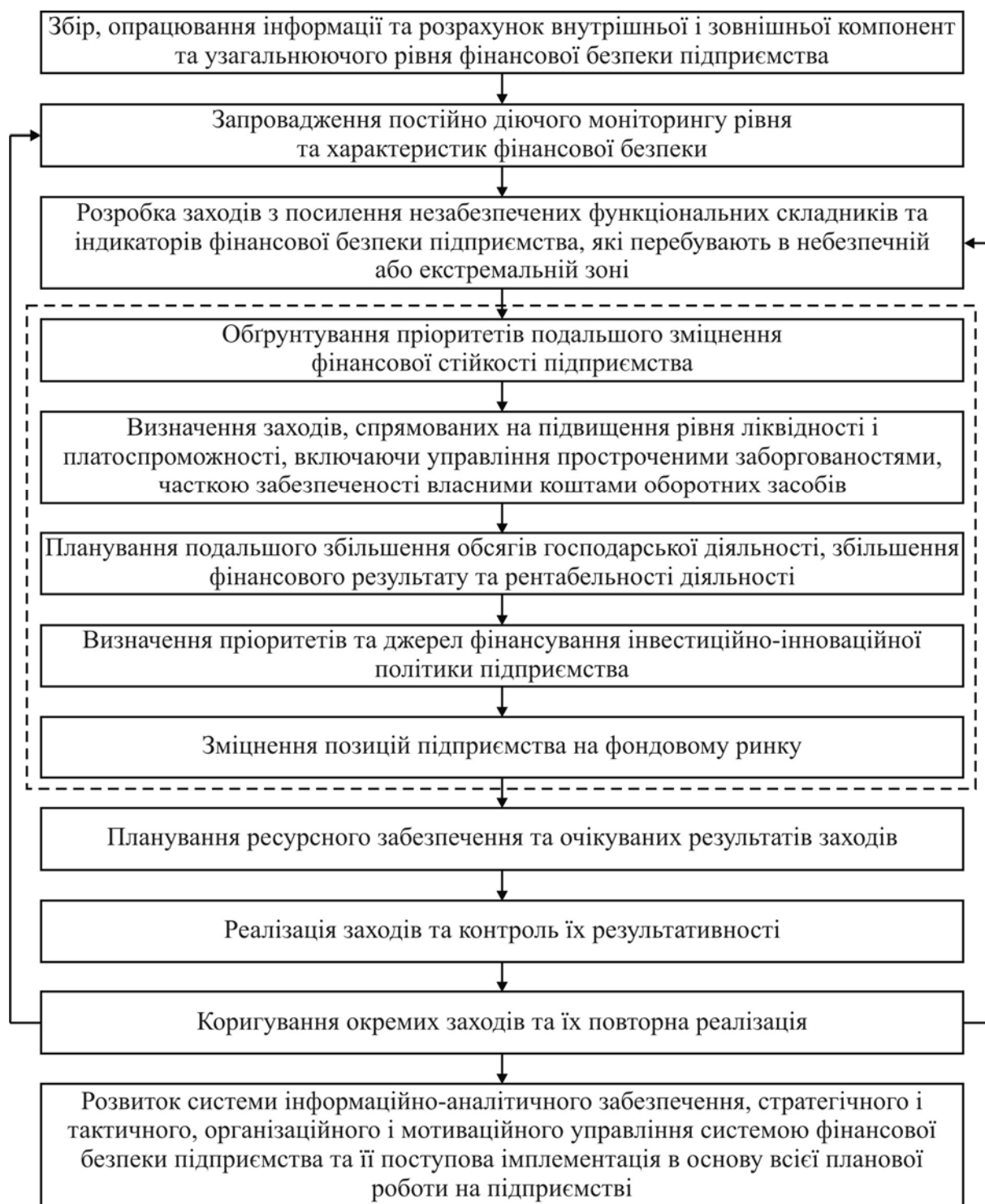

Рис. Послідовність заходів посилення життєздатності та розвитку системи фінансової безпеки підприємства

Грунтовна робота у цьому напрямі дає змогу не лише визначити рівень, а й сформуванню певну методичну базу та інструментарій постійно діючого моніторингу рівня фінансової безпеки підприємства, за результатами якого будуть виявлені найбільш незабезпечені функціональні складники та індикатори фінансової безпеки підприємства, які перебувають в небезпечній або навіть критичній зоні ризику стосовно безпеки підприємства.

Крім цього, зазначимо, що ефективна політика підприємства зі зміцнення його фінансової безпеки має реалізовуватися не тільки за слабкими мі-

сцями, але за повноцінним, переліком напрямів, передусім таких, як: обґрунтування пріоритетів подальшого зміцнення фінансової стійкості підприємства; визначення заходів, спрямованих на підвищення рівня ліквідності і платоспроможності, враховуючи управління простроченими заборгованостями, часткою забезпеченості власними обіговими коштами; планування подальшого збільшення обсягів господарської діяльності, збільшення фінансового результату та рентабельності діяльності; визначення пріоритетів та джерел фінансування інвестиційно-інноваційної політики підприємства; зміцнення позицій підприємства на фондовому ринку та ін.

Після визначення напрямів зміцнення фінансової безпеки підприємства потрібно запропонувати конкретні заходи та засоби, а також спланувати відповідне ресурсне забезпечення їх реалізації. За результатами моніторингу реалізованих заходів часто виявляється, що за окремими з них планових чи бажаних показників або змін не було досягнуто. Тому після виявлення такої ситуації доцільно повернутися до коригування та повторної реалізації окремих заходів чи навіть їх сукупності; якщо на підприємстві відсутні рекомендації стосовно конкретних змін, які спроможні змінити стан справ, то потрібно повернутися до результатів моніторингу рівня та характеристик фінансової безпеки суб'єкта господарювання.

Водночас, вважаємо, що метою виконання вказаного на рис. алгоритму дій є забезпечити розвиток системи інформаційно-аналітичного забезпечення, системи стратегічного і тактичного, організаційного і мотиваційного управління системою фінансової безпеки підприємства та її поступова імплементація в основу всієї планової роботи на підприємстві.

Додамо, що політика зі зміцнення фінансової безпеки підприємства може передбачати також такі дії, як аналіз можливих негативних фінансових наслідків розвитку виробничої, маркетингової, комерційної підсистем підприємства щодо стану і змін, її платоспроможності, рентабельності і прибутковості; вивчення ринку цінних паперів щодо стану привабливості на ньому цінних паперів підприємства, залучення фінансових засобів та інвестицій для розвитку підприємства, а також стосовно захисту акцій підприємства від неправомірного захоплення та встановлення контролю над майном суб'єкта господарювання; оцінка інвестиційних проектів стосовно аналогічних параметрів; вивчення комерційних та ділових пропозицій і т. ін.

Не вдаючись до конкретного теоретичного обґрунтування методичних підходів до оцінки інтегрального показника рівня фінансової безпеки первинної ланки економіки, зазначимо, що ми погоджуємося з пропозиціями, наведеними в економічній літературі, які доводять потребу використання для оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства поряд з оцінкою рівня безпеки кожної складової розрахунку й інтегрального показника. Останній має визначатися сукупністю показників-характеристик умовної структури фінансової безпеки підприємства у складі функціональних підсистем, а також стану фінансової діяльності суб'єкта господарювання і входити до її складу.

На наш погляд, головною метою формування системи забезпечення фінансової безпеки підприємства є гарантування його стабільного та макси-

мально ефективного функціонування. Основними завданнями роботи зі забезпечення належного рівня фінансової безпеки підприємства є: сприяти досягненню мети підприємства; досягти ефективного використання ресурсів (передусім – фінансових); запобігти руйнівному впливу зовнішнього середовища; забезпечити фінансову стійкість і платоспроможність; досягти безпеки персоналу підприємства, майна і капіталу.

Відповідно до цього, пропонуємо розглядати концепцію фінансової безпеки підприємства у вигляді розгорнутої системи безпеки, яка охоплює об'єкти і суб'єкти безпеки, механізм забезпечення і політику безпеки. Система фінансової безпеки підприємства відповідно з цією концепцією відповідає таким вимогам: комплексність, неперервність, законність, плановість, економічність, взаємодію, конфіденційність, компетентність. Одним із основних елементів системи фінансової безпеки підприємства є також аналіз і управління фінансовими ризиками.

Крім цього, у процесі оцінки поточного рівня забезпечення фінансового складника економічної безпеки підлягають аналізу: фінансова звітність і результати роботи підприємства, його платоспроможність, фінансова незалежність, структура і використання капіталу та прибутку; конкурентний стан підприємства на ринку – частка ринку, якою володіє суб'єкт господарювання; рівень технологій і менеджменту; ринок цінних паперів підприємства – оператори та інвестори цінних паперів, курс акцій.

Важливою передумовою охорони фінансового складника економічної безпеки є планування (зокрема й бюджетне) комплексу потрібних заходів та оперативна реалізація запланованих дій у процесі здійснення суб'єктом господарювання фінансово-економічної діяльності.

Оптимізація фінансового стану суб'єкта підприємництва забезпечується не лише через планування основних показників його фінансової діяльності, але й в процесі постійного контролю за ходом реалізації розроблених планів. Цей внутрішній фінансовий контроль доцільно базувати на побудові системи моніторингу поточної фінансової діяльності – механізмі здійснення постійного нагляду за найважливішими індикаторами фінансової безпеки суб'єкта господарювання в умовах постійних змін фінансово-економічної ситуації та кон'юнктури ринків. Зауважимо, що метою такої роботи є своєчасне усвідомлення відхилень фактичних фінансових результатів (фінансового стану) від передбачених, що спричиняє погіршення фінансового стану суб'єкта підприємництва, а також виявлення причин, які спричинили ці відхилення, розроблення засобів коригування окремих напрямів фінансової діяльності з метою її нормалізації та підвищення ефективності.

Вважаємо також, що до складників роботи у цьому напрямі можна віднести: вибір основних показників-індикаторів моніторингу; створення системи стандартів фінансової діяльності; визначення сукупності інформативних звітних показників за напрямками моніторингу; обґрунтування сукупності узагальнених показників фактичного стану підприємства; оцінку рівня відхилень фактичних результатів фінансової діяльності від планових; виявлення причин відхилень; виявлення резервів покращення фінансового стану; обґрунтування заходів покращення цільових фінансових нормативів та планових показників.

Крім цього, важливим етапом формування сприятливих передумов для покращення фінансового стану вітчизняних підприємств є підвищення ефективності управління грошовими потоками. Політика підприємства у цьому напрямі має реалізовуватися за такими складниками: 1) аналіз грошового потоку (оцінка структури, динаміки джерел їх надходження та порівняння її із темпами збільшення обсягів господарської діяльності підприємства); 2) оцінка негативного грошового потоку (за напрямками використання фінансів та їх динамікою; 3) аналіз чистого грошового потоку (збалансованість грошових потоків, визначення частки прибутку, отриманого за рахунок збільшення обсягів господарської діяльності та зменшення її витратності; 4) аналіз грошового потоку за видами діяльності; 5) визначення рівня відхилення залишку грошових коштів від чистого фінансового результату суб'єкта господарювання; 6) оцінка достатності надходження грошових коштів та ефективності їх використання.

Зазначимо також, що фінансова стійкість і ліквідність суб'єкта підприємництва залежать від великої кількості чинників, зокрема – галузевої приналежності та розмірів підприємства, стану фінансової системи регіону, рівня розвитку стосунків між банківським сектором та промисловістю, рівня інфляції і т. ін., а також таких внутрішніх чинників, як стиль управління, особистісні якості працівників апарату управління, їх схильність до ризику тощо. Водночас доцільно стверджувати про існування зв'язку між конкурентоспроможністю підприємства, його рентабельністю та фінансовим станом. Проте фінансова стійкість навіть першопочатково рентабельного підприємства може погіршитися внаслідок впливу внутрішніх факторів, передусім неефективного фінансового управління та помилок у визначенні фінансової стратегії.

За таким напрямом розвитку системи фінансової безпеки підприємства, як планування подальшого збільшення обсягів господарської діяльності, покращення фінансового результату та рентабельності діяльності, керівництву підприємницького суб'єкта потрібно передусім удосконалити роботу щодо планування прийнятних обсягів його господарської діяльності та достатності для цього ресурсного забезпечення. Йдеться про планування критичних обсягів доходу підприємства – точок беззбитковості, мінімальної рентабельності, ліквідації та ресурсозабезпеченого прибутку. Точці ліквідації відповідає значення доходу (виручки) від реалізації продукції (послуг), який дорівнює сумі умовно-постійних витрат підприємства; точці беззбитковості – загальним витратам та "віддачі" на вкладений у підприємницьку діяльність капітал; точці ресурсозабезпеченого прибутку – обсягам фінансово-господарської діяльності, при яких підприємство ефективно використовує наявні у нього ресурси (матеріальні, трудові, фінансові).

Вважаємо, що механізм посилення інвестиційної привабливості суб'єкта підприємницької діяльності має передбачати такі складники: 1) управління прибутком (доходами, витратами та розподілом прибутку); 2) управління власним капіталом (ефективне використання власного капіталу та його розвиток); 3) управління фінансовою стійкістю (моніторинг її показників); 4)

управління дивідендною політикою (збільшення статутного капіталу та виплата дивідендів, управління акціями та формування резервів виплати дивідендів); 5) управління безпосередньо інвестиційною діяльністю. Водночас метою політики підприємства зі зміцнення його інвестиційної привабливості визначимо гарантування стабільності та стійкості його фінансово-господарської діяльності та конкурентоспроможності як у коротко-, так і довгостроковій перспективах.

Водночас, важливо додати, що найбільш дієвим способом (особливо в мовах фінансової та економічної кризи) мінімізації фінансових ризиків суб'єкта підприємництва залишається їх страхування. В умовах посилення фінансових ризиків у підприємств зростає потреба у страховому покритті збитків через невиконання фінансових і кредитних зобов'язань, неплатоспроможності підприємств, внаслідок дії інших чинників, що призводять до втрати фінансових ресурсів. Тому важливим завданням регіональних органів державного управління є реалізація заходів, спрямованих на підвищення рівня усвідомлення підприємствами місця та ролі страхування у системі ризик-менеджменту. Використання механізму страхування дає змогу не лише знизити ймовірність чи взагалі усунути більшість фінансових ризиків суб'єктів господарювання, але й зміцнити їх економічну безпеку. Це зумовлено тим, що страхування дає змогу: 1) компенсувати збитки від підприємницької діяльності, витрати через стихійні чи техногенні лиха, а також витрати внаслідок непередбачуваних дій контрагентів чи конкурентів; 2) вирішувати проблеми соціальної безпеки з метою випередження заподіяння шкоди здоров'ю та життю працівникам підприємства; 3) знизити ймовірність виникнення несприятливих подій та зменшити збитки від їх настання.

Вважаємо, що подальші наукові дослідження за вказаною тематикою мають стосуватися обґрунтування взаємозалежності та уточнення суті понять фінансової стійкості, безпеки і життєздатності суб'єкта господарювання.

Література

1. **Благодетельова-Вовк С.Л.** Збалансована система показників та її використання для фінансового оздоровлення підприємств. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.exsolver.narod.ru/Artical/Management/enterprise.html>).
2. **Глуценко С.В.** Управление финансовым риском и экономическая безопасность предприятия // Проблемы обеспечения экономической безопасности : матер. Междунар. науч.-практ. конф. – Донецк : РИА ДонНТУ, 2001. – С. 91.
3. **Горячева К.С.** Механізм управління фінансовою безпекою підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 "економіка, організація і управління підприємствами" / Кіра Сергіївна Горячева; [Київський нац. ун-т технологій та дизайну]. – К., 2006. – 16 с.
4. **Гришко Н.В.** Методичні аспекти оцінки фінансової складової економічної безпеки підприємства / Наталія Вікторівна Гришко // Регіональні перспективи. – 2002. – № 1. – С. 112-115.
5. **Євдокимов Ф.І.** Узагальнена оцінка фінансової складової рівня економічної безпеки підприємства / Ф.І. Євдокимов, О.В. Мізіна, О.О. Бородіна // Економічна правда ДонНТУ. – Сер. Економічна. – Донецьк : Вид-во ДонНТУ. – 2002. – Вип. 47. – С. 6-12.
6. **Кизим М.О.** Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства / М.О. Кизим та ін. – Харків : ВД "Інжек", 2003. – 144 с.

Васильцев Т.Г., Бурчишин С.Б. Функциональные механизмы усиления жизнеспособности предприятия в условиях финансового кризиса

Предложены финансовые средства формирования надежного механизма усиления жизнеспособности субъекта первичного звена экономики в условиях финансово-экономического кризиса. Установлено, что в условиях усиления финансовых рисков у предприятий растет потребность в страховом покрытии убытков из-за невыполнения финансовых и кредитных обязательств, неплатежеспособности предприятий, в результате действия других факторов, которые приводят к потере финансовых ресурсов. Поэтому важным заданием региональных органов государственного управления является реализация мероприятий, направленных на повышение уровня осознания предприятиями места и роли страхования в системе рискованного менеджмента.

Vasylciv T.G., Burchyshyn S.B. Viability strengthening functional mechanisms of enterprise in the conditions of financial crisis

The financial means of forming of reliable mechanism of strengthening of viability of subject of primary link of economy are offered in the conditions of finansovo-ekonomichnoy crisis. It is set that in the conditions of strengthening of financial risks at enterprises grows requirement in insurance coverage of losses to not completing financial and credit obligations, insolvency of enterprises, as a result of action of other factors which result in the loss of financial resources. Therefore the important task of regional organs of state administration is realization of measures, directed on the increase of level of awareness of place and role of insurance in the system of risk management enterprises.

УДК 658.14/.17+65.012.12

*Доц. Т.А. Городня, канд. екон. наук;
магістрант С.В. Кобзева – Львівська КА*

**АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ
КОНТРОЛЮ ЗА ФІНАНСОВИМИ ПОКАЗНИКАМИ
ПІДПРИЄМСТВА**

Висвітлено питання щодо змісту фінансового стану підприємства, досліджено шляхи аналізу балансу для контролю за фінансовими показниками, з'ясовано методи оцінки фінансового стану та наведено групу показників, а також визначено основні завдання фінансової діяльності підприємства. Встановлено, що у ході аналізу фінансового стану підприємства можна використовувати найрізноманітніші прийоми, методи та моделі аналізу, їхня кількість та широта застосування залежать від конкретних цілей аналізу та визначаються його завданнями в кожному конкретному випадку.

Головною проблемою сучасного фінансового стану підприємства є відсутність гнучкого фінансового планування та аналізу, несвоєчасне виявлення фінансової нестабільності. Тому важливо своєчасно виявити та усунути вади у фінансовій діяльності, відшукати управлінські рішення щодо поліпшення фінансової діяльності та фінансового стану підприємства.

Проблемам фінансового стану на підприємстві присвячено низку праць як зарубіжних, так і вітчизняних вчених-економістів. А саме, питання оцінки фінансового стану розглядає Дж. Кенон, В.В. Ковольова, С.Ф. Покропивний, А.М. Поддєрьогін, І.А. Бланк, А.В. Войчак, В.В. Вітлінський, А.Д. Шеремет, М.І. Баканов, В.Г. Артеменко та інші.

Метою дослідження є розкриття змісту фінансового стану підприємства і з'ясування моментів, чи є він задовільним для ефективного функціонування підприємства, чи ні.